

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Laste seksuaalsus ja seksuaalne väärkohtlemine spordis

Anna Frank-Viron
Lastemajateenuse juht
Arendus- ja ennetustalitus
Lastekaitse osakond

Tabu?

- SEKSUAALSUS – lapsed sünnivad sellega, muide :)
- Ja kuidas sünnivad? Kurg tõi? Kapsalehe alt? Veel midagi?
- Millal selle teemaga alustada? Millal ja kus üldse käsitleda
- Oluline, et me oleks ausad! Lapse eakohaselt ausad.
- Seksuaalsus pole negatiivne
- ARMASTUS

Eeskuju

- Ebamugav, tundlik teema?
- Pepu, noku, tussu...
- Seksuaalalane kasvatus ei ole mitte ainult üks vestlus
- Laps võtab kergesti üle vanemate hoiakud (nende suhe!)
- Vanema võimuses on luua õhkkond
- Sa ei oskagi kõigile küsimustele vastata. Ei peagi.
- Austa last ja tema piire

Kuni 4 aastane

- 1-2aastane - küsi luba
 - Kuni 2aastase lapse jaoks on ülitähtsad puudutused ja turvatunne
- 3-4aastane – esimesed ebamugavad küsimused
 - "Kui Sa suureks saad, küll sa siis aru saad, kuidas see asi käib!"
 - See on hea teema!
 - Mida sa ise arvad?
 - Eakohasus
 - Privaatsus

5-7

- Info – meediakanalid
- Kust huvi pärineb?
- Abivahendid
- Näita sina mulle, ma näitan sulle
- Võõrad, kaasa minemine
- Intiimpiirkond, privaatne, isiklik
- Turvaline suhe vanemaga

7-10

Seksuaalsus läheb peitu

- Menstruatsioon/ereksioon
- Pornograafia
- Hügieen!

10-12aastane; 12-15aastane

- Kas ma olen normaalne?
- Rahulik, mõistev
- Arutlege
- Müüdid!
- Info = valikud ja turvalisus
- Lase lahti...

Lapse väärkohtlemine

Laste väärkohtlemine on lapse füüsilist ja psüühilist heaolu alandav käitumine, mis seab ohu tema arengu ja tervisliku seisundi.

- Emotsionaalne väärkohtlemine
- Füüsiline väärkohtlemine
- Lapse hooletusse jätmine (on vanema või hooldaja kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel ning mis võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist).
- Seksuaalne väärkohtlemine
- Last kahjustab ka teiste pereliikmete vahelise vägivalla nägemine ja kuulmine (lisaks tajumine)

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/laste-vaarkohtlemine-peres>

Lapse seksuaalne väärkohtlemine

- Seksuaalne väärkohtlemine on lapse kaasamine seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta ei saa täielikult aru, millele ta ei ole võimeline andma adekvaatset nõusolekut ning mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest.
- Seksuaalne vägivald lapse vastu on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamise eesmärgil toime pandud seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus täiskasvanu või teise lapse poolt, kes vanuse või arengutaseme poolest on vastutus-, usaldus- või võimusuhetes lapsega.

Eestis registreeritud kuriteod 2012-2017

- Kooli sotsiaalpedagoog teatas, et nende kooli 13-aastasele õpilasele pakkus treener 50 € seksuaalteenuste eest, olles tüdruku kutsunud eelnevalt oma koju;
- treenerit kahtlustati selles, et 10 kuu vältel ujumistrennis kasutades ära trennis käiva 9-aastase tüdruku seisundit; sama treener, kasutas ära trennis käiva 12a.
- turvafirma soovib spordihoones tuvastada isikut. Väidetavalt oli ahistanud 13-14 aastasi tütarlapsi, mida väitis treener (naisterahvas).
- avaldaja teatab, et tema jalgpallitreener, kes annab

Kolelugu

- 32% 15-19aastastest noortest on kogunud seksuaalset väärkohtlemist
- iga kuues noor oli juhtumi ajal alla 14aastane
- Euroopa Nõukogu hinnangul on laste seksuaalse väärkohtlemise levimus Euroopas keskmiselt kuni 20%
- olemasolev süsteem ei suuda Eestis neid lapsi tuvastada

Allikad: Tartu Ülikool, Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise uuring, 2015, lk 6, 7. Internetis kättesaadav:
<http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/raport.pdf>
http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/WhatWeKnow/Publication_en.asp

Kolelugu 2016

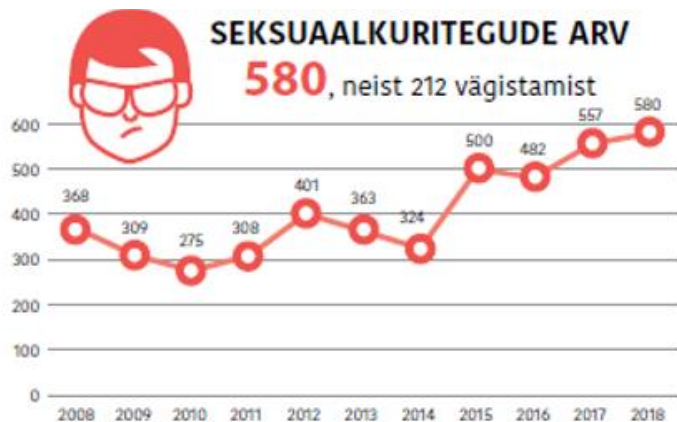
- registreeriti 482 seksuaalkuritegu, millest **434** (89%) moodustasid last kahjustavad seksuaalkuriteod
- vägistati **100 last**, kes olid teo toimepanemise hetkel keskmiselt **9aastased**
- lapsega toimunud kontaktsete seksuaalkuritegude toimepanijatest suurem osa olid lapse **pereliige, sugulane** või muu **tuttav inimene**
- keskmiselt registreeriti lastevastane kontaktne seksuaalkuritegu **kaks aastat** pärast selle toimepanemist või toimepanemise algust

Allikas: Justiitsministeerium. 2017. Kuritegevus Eestis 2016.://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuritegevus-eestis-2016-0

Allikas: Justiitsministeerium. 2018. Kuritegevus Eestis 2017.. http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/kuritegevuseestis_2017_veebi.pdf

Kolelugu 2017

- registreeriti 557 seksuaalkuritegu, millest **515** (93%) moodustasid last kahjustavad seksuaalkuriteod
- vägistati **104 last**
- lapsega toimunud kontaktsete seksuaalkuritegude toimepanijatest suurem osa olid lapse **pereliige, sugulane** või muu **tuttav inimene**
- kõige nooremad kontaktsete seksuaalkuritegude kannatanud olid teo toimepanemise ajal **3aastased**

2018. aastal registreeriti
 75 täisealise kannatanuga
 (kontaktset) ja 505 lapskannatanuga
 (kontaktset ja mittekontaktset)
 seksuaalkuritegu

137 vägistamisjuhtumit,
 kus kannatanuks laps

222 kontaktset
 seksuaalkuritegu, kus
 kannatanuks oli laps

Alaealise kannatanuga seksuaal-
 kuritegude osakaal kõigist
 seksuaalkuritegudest **87%**

Peaaegu iga 10.
 isa või kasuisa toime pandud
 kuritegude osakaal kõigist kontaktsetest
 alaealise kannatanuga seksuaalkuri-
 tegudest

Kõige noorem
kannatanu
 kontaktse seksuaalkuriteo
 toimepanemise hetkel
< 1-aastane

Üks mees
 pani valdavalt
 sama kannatanu
 suhtes toime
 92 seksuaalvägivalla
 kuritegu

Alaealised
 panid toime
 19 seksuaalkuritegu

Seksuaalkuriteos
 kannatanuna üle
 kuulatud lapse

keskmine vanus
12 aastat

Allikas:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/08_seksuaalkuriteod.pdf

Riskitegurid spordis

- kontakte peaaegu võimatu vältida;
- sagedasem füüsiline kontakt;
- füüsilise valu ja vigastuste suurem taluvus;
- autoritaarsed liidrid;
- ebavõrdsed võimusuhted sportlaste ja treenerite vahel;
- jagatud riietus- ja duširuumid;
- sõidujagamine;
- treeninglaagrid, võistlused.

Kohatu seksuaalse käitumise indikaatorid

- Selleks, et normatiivset, tähelepanuvajavat või kohest sekkumist vajavat seksuaalkäitumist ära tunda, on koostatud lapse [seksuaalkäitumise baromeeter](#) ([vene keeles](#)).
- Murebaromeeter on juhiskiri, mille järgi otsustada, kas lapse või teismelise seksuaalkäitumine peaks muret tekitama ja millal sekkuda. Murebaromeetri kohta on kättesaadavad ka [eesti](#)- ja [vene](#)keelsed lühivideod.
- Murebaromeeter töötab valgusfoori põhimõttel.
- www.kriminaalpoliitika.ee/murebaromeeter

Mõju ja tagajärjed I

- Seksuaalne väärkohtlemine on sage lühi- ja pikaajaliste tervisehäirete põhjustaja (Soo jt 2015), selline kogemus võib takistada lapsel spordis osalemist ning teisalt võib põhjustada treeningute poolelijätmist, kehvi tulemusi jm.
- Väärkoheldud lapsed ja noored on kogenud mitte-väärkoheldutest oluliselt enam negatiivseid tundmusi, sh ärevust, masendust, hirmu ja viha (Ackard *et al.* 2002; Soo ja Soo 2002).
- Lisaks otsestele vigastustele, soovimatule rasedusele ja seksuaalsel teel levivatele nakkustele, on ohvritel, võrreldes teisi vägivallaliike kogenutega, kõrgem risk vaimse tervise häiretele pikema aja jooksul, nagu posttraumaatiline stresshäire, depressioon, ärevushäired, suitsidaalsus ning sõltuvushaigused (Banyard ja Cross 2008; Paolucci *et al.* 2001). (Soo jt 2015)

Mõju ja tagajärjed II

- Seksuaalsel väärkohtlemisel võib olla tõsine mõju noore emotsionaalsele heaolule.
- Neil esineb rohkem unehäireid
- Umbes kolmandik väärkohtlemist kogunud noortest on mõelnud, et ei taha enam elada.
- Suur osa väärkohtlemise ohvritest on tundnud abitust tuleviku suhtes, tõrjutust, pidanud kõike võitluseks ja/või kogunud unehäireid.
- 35% väärkohtlemist kogenutest on tundnud suuremal või vähemal määral eluisu kadu. Väärkohtlemist mitte kogenute hulgas oli selliseid aga 17%.

Miks lapsed ei räägi juhtunust?

- Veidi enam kui pooled väärkohtlemise ohvrid räägivad juhtunust kellelegi. Politseisse on teatatud aga väga üksikutes juhtumitest.
- HOIAKUD. Võrreldes seksuaalvägivallaga on ahistamine olukord, mida paljud seda kogunud noored ei pea piisavalt tõsiseks ja oluliseks, et toimunust kellelegi kõneleda.
- HIRM/HOIAKUD/TEADMISED. Häbitunne ja soov vanemaid mitte kurvastada olid sagedasemad põhjuseks, miks ahistamisest ja vägivallast ei räägitud.
- TEADMISED. Mitmed ohvrid aga ei teadnud, kellele juhtunust võiks rääkida.

Kellele lapsed räägivad juhtunust?

- Väärkohtlemise ohvrid eelistaksid kõige enam rääkida sõbrannaga. Sõpra mainis iga teine kannatanu.
- Teise isikuna, kellelt abi küsitakse, nimetati vanaema või vanaisa, tädi, **treenerit**, võõrast, noorsootöötajat, teist sarnases olukorras olevat isikut, internetituttavat.
- Mõned noored märkisid, et otsivad abi jumalalt, lemmikloomadega tegelemisest, muusika kuulamisest, maagiast, metsas kõndimisest, **spordi harrastamisest**, arvutis olemisest või püüavad ise kuidagi hakkama saada.
- 6% noortest sõltumata väärkohtlemise kogemisest ütles, et **neil ei ole ühtegi sellist isikut**, kelle käest nad võiksid isikliku probleemi korral abi küsida.

Märkamine, kuulamine, tegutsemine

- Kui näed, et lapsel on mure, julgusta teda rääkima oma sõnadega, mis juhtus, aga ole ettevaatlik!
- Kuula last tähelepanelikult ja tunnusta last loo rääkimise eest. Püüa mitte küsida!
- Kinnita lapsele, et ta pole juhtunud süüdi.
- Usu last.
- Lapse väärkohtleja on tavaliselt tuttav inimene.
- Laps ei pruugi alati täielikult aru saada, et ta oli ohver.
- Pöördu vajalike inimeste poole, et laps kiirelt abi saaks! (112, KOV, 116 111 jne)

Käitumisjuhised

- [Eesti Spordipoliitika põhialused aastani 2030](#)

7.8. Lastele ja noortele tagatakse sportimiseks eakohased ning turvalised olud.

- [EOK treenerite eetikakoodeks](#)

- Treener peab austama kõigi treenitavate eneseväärikust, tunnustama igapäevast panust ning õigust olla sõnaliselt, füüsiliselt ja seksuaalselt ahistamata ning ära kasutamata.
- Leppida kokku klubi, katusorganisatsiooni või alaliidu põhiselt juhised, kuidas käituda, kui tekib kahtlus, et last on väärkoheldud – need on toeks nt treeneritele õigeks tegutsemiseks ning annavad signaali, milliseid väärtusi spordis toetatakse
- Lisada klubi, alaliidu või organisatsiooni avalikult kuvatavate väärtuste (põhikiri, missioon) hulka soov seista lapse heaolu ning turvalise arengu eest ning kommunikeerida seda nii lapsevanematele kui lastele;

Olemasolevad juhised abivajavast laps teatamiseks, lapsega rääkimiseks

- [Märka väärkoheldud last ja aita teda](#)
- [Mida teha, kui kahtlustate või teate, et last on seksuaalselt väärkoheldud?](#)
- [Lasteabitelefoni 116 111](#)
- [Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse](#)
- [Kas laps vajab abi?](#)

5 lauset mida öelda lapsele

- Sa oled väga vapper, et sa mulle seda rääkisid.
- Ma olen väga tänulik, et sa mind usaldasid.
- Ma olen su üle väga uhke, et sa selle teema välja tõid.
- See ei ole sinu süü, et see juhtus.
- Ma teen endast kõik, et sind aidata.

Abisaamisvõimalused

- Lasteabitelefoni 116 111 (anonüümse nõu küsimise võimalus), *chat*, kirjutamine
- Kohalik omavalitsus - lastekaitsetöötaja
- Häirekeskus 112
- Lastemaja (Tartu/Tallinn)
- Seksuaalvägivalla kriisiabikeskused – 4 linnas
- www.palunabi.ee/seksuaalvagivald/lapsed
- www.amor.ee – veebinõustamine
- Viljandi Haigla (seksuaalkäitumisalane nõustamine, skan@vmh.ee)

Lastemajateenus

Lastemajateenus on riiklik valdkondadevaheline teenus, mille eesmärk on aidata kaasa seksuaalselt väärkoheldud laste tuvastamisele, toetada last kriminaalmenetluse protsessis ning hoolitseda, et lapsed ning tema lähedased saaksid vajalikku abi.

Teenuse osutamisel teeb Sotsiaalkindlustusamet koostööd erinevate institutsioonidega - Politsei- ja Piirivalveamet, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut ja Riigiprokuratuur, kes on võtnud endale erinevad ülesanded parandamiseks ning ühtlustamiseks seksuaalselt väärkoheldud laste juhtumite lahendamise praktikat Eestis.

Lastemaja

- <https://www.youtube.com/watch?v=o6KovGxp8Lo>

Ennetus

- **Mida teha, et laste seksuaalsed väärkohtlemist spordis ennetada?**
- Olemasolevatest või kavandatavatest tegevustest on kasu, kui need on nähtavad lastele ning mõjutvad otseselt keskkonda, kus lapsed viibivad ja tegutsevad.
- **Videoklipi jagamine**
- Jagada „Julge rääkida!“ [eesti-](#) ja [vene](#)keelsete subtiitritega videoklipi sotsiaalmeedias, meililistides (sh vanemad), ekraanidel, veebilehtedel.
- **Koolitused ja loengud**
- Korraldada loenguid või täiendkoolitusi ennetamiseks laste seksuaalsed väärkohtlemist spordis – eeskujuks võib olla väljatöötatud [Pro Safe Sport+ koolituskava](#).
- [Spordis tegevad väliseksperdid](#), keda kutsuda rääkima enda kogemustest ning tegevustes laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamise teemal spordis.

Laste informeerimine ja võimestamine

- Luua ennetavalt ning süsteemselt toetav keskkond ja kanalid julgustamaks lapsi enda muredest rääkima – lastele on kergem rääkida, kui on teada, milliste väärtuste eest klubi, treener ja teised lapsed seisavad;
- Korraldada aruteluring teemal, mis lastele nende spordiala juures meeldib, mida nad sooviksid muuta, mida nad treenerite puhul hindavad, milline keskkond neile meeldib – see suurendab tõenäosust, et lapsed julgevad jagada ka muresid ja laiemalt enda arvamust;
- Leppida kokku ning tutvustada lastele usaldusisikuid (võimalusel mees- ja naissoost), kellele nad saavad tagasisidet anda, ettepanekuid teha, aga ka muredest rääkida. Kujundada sportlaste ja treenerite hulgas eeskujud, kes laste seksuaalse väärkohtlemise teemal sõna võtavad, tegutsevad ning aitavad saavutustele keskendumiseks turvalist keskkonda luua nn [„vaikuse murdjad“](#);
- Anda kõigile edasi info, et väärkohtlemise korral võivad nii lapsed kui täiskasvanud (ka anonüümselt) nõu ja abi küsida 116 111 lasteabitelefoni.

Milline on sobiv käitumine?

Füüsiline kontakt treenitavaga, naistreener, meessportlane

<https://youtu.be/sNvLitky1xA>

Treenitava enda hotellituppa kutsumine

<https://youtu.be/LEn0f-mkQbk>

Treenitavaga suhte alustamine

<https://youtu.be/RjX1WZqTNIM>

Treenitava endale koju kutsumine

<https://youtu.be/1ol8LTS8Dr4>

Hea tulemuse tähistamine – mis on sobiv?

<https://youtu.be/80DdhpZQtqo>

Riskide vähendamine

Riskitegureid aitab vähendada, kui on kokku lepitud:

- väljaspool trenni aega koosviibimise reeglid;
- usaldusisikud (mees- ja naissoost), kelle poole lapsed võivad mure korral pöörduda – nn usaldusisikud;
- avatud suhtlus laste, treeneri ja klubi vahel: lapsed saavad teha ettepanekuid, neid kaasatakse trennikeskonna paremaks muutmisel ja arendamisel – nii on neil julgus igal teemal täiskasvanutega suhelda, sh muredest rääkida;
- klubis on kokku lepitud, kuidas laste väärkohtlemise juhtumite korral toimitakse – kellele tuleb teatada, millised on aktsepteeritud käitumise (suhete) piirid – ning need on kõigile teada.

Soovitused treeneritele

- Treenerid peavad märkama võimalikku väärkohtlemist ning reageerima nii väärkohtlemise riskidele kui tegelikele juhtumitele
- Eraldi tähelepanu sportlaskondadele, kus nii mees- kui naissoost sportlased
- Ennetamiseks vaeleharusaamu võib käsitleda teemat hooaja alguses nii sportlaste kui lapsevanematega suhtlemisel ning selgelt väljendada, et igasugune väärkohtlemine on taunitav ning et tekkinud kriitilistest olukordadest tuleb teada anda.
- Levinud on ka valesüüdistused

Ennetusmaterjalid

Videoklipid

[„Julge rääkida!“ 2018](#)

[„Räägi kellelegi, keda usaldad!“](#)

[„Ei tähendab ei“](#)

[„Mul on HÄÄL“](#)

Raamatud

[„Mina olen enda oma“](#) (eesti keeles)

Juhendmaterjalid

[„Mina olen enda oma“](#)

[„Minu keha ja turvalisus“](#)

[„Probleemse seksuaalkäitumise murebaromeeter“](#)

[Lastega töötamise piirangu juhend eesti keeles](#)

[Lastega töötamise piirangu juhend vene keeles](#)

Sõnumid lapsevanematele

Mida lapsele öelda ja kuidas teda aidata?

- Kõige olulisem on hetk, kui laps proovib rääkida, et temaga on midagi juhtunud.
 - Kui näed, et lapsel on mure, julgusta teda rääkima juhtunust oma sõnadega.
 - Kuula last tähelepanelikult. Tunnusta teda loo rääkimise eest.
 - Ütle lapsele, et ta pole juhtunud süüdi.
 - Usu last. Sageli võib lapse väärkohtleja olla talle tuttav inimene, pereliige, naaber või sõber. Laps ei pruugi alati aru saada, et ta oli ahistamise või kiusamise ohver.
-
- ❖ Seega, kui tekib kahtlus, et laps võib abi vajada, tasub helistada numbril 116 111.
 - ❖ Lisainfo: www.lasteabi.ee. Pöörduda võib ka [lastemaja](#) poole. Lastemaja poole võib pöörduda ka tavakodanik või spetsialist, kellele teeb muret lapse seksuaalne käitumine. Teenusele saab pöörduda lapsevanem või laps ise.
 - ❖ Trenniskäimine peaks olema tore. Kui Su laps ei tunne ennast turvaliselt, takistab see tema arengut, milleks tal õigus on.
 - ❖ Loe [siit](#), mida laps peaks teadma enda keha ja turvalisuse kohta.

Sõnumid lapsele ja noorele

Trennis käimine peaks olema tore. Kui Sa ei tunne ennast turvaliselt, räägi sellest täiskasvanule, keda usaldad.

Loe [siit](#), mida laps peaks teadma enda keha ja turvalisuse kohta.

Kui vajad ise abi või näed, et Su sõber vajab abi, räägi mõnele täiskasvanule, keda usaldad. Võid helistada ka numbril 116 111 või www.lasteabi.ee lehe kaudu abi küsida. Pöörduda võid ka la [lastemaja](#) poole.

[Kui Sind on seksuaalselt ära kasutatud](#), on oluline, et annaksid juhtunust kellelegi teada ja saaksid abi.

Sõnumid endale, kolleegile, klubile

- Teeme riski- (ja kaitsetegurite) analüüsi
- Lepime kokku väärtused, mille eest seisame:
 - lapse heaolu, arengu toetamine ja turvalisus
- Lepime kokku ja selgitame käitumisjuhiseid
- Lepime kokku ja anname kõigile teada, kes on usaldusisikud ja „vaikusemurdjad“
- Korraldame vestlusringe lastega avatud suhtlemise toetamiseks
- Korraldame loengu/koolituse, vajadusel kaasame lektori
- Lisame abitelefonide numbrid nähtavale kohale
- Teeme selgeks väärkohtlemise märgid & kust lisainfot saada
- Läheme tutvuma lastemajaga (Tallinn/Tartu)

Kordamiseks

- Kui näed, et lapsel on mure, julgusta teda rääkima juhtunust oma sõnadega.
- Kuula last tähelepanelikult. Tunnusta teda loo rääkimise eest. Ütle lapsele, et ta pole juhtunus süüdi.
- Usu last. Sageli võib lapse väärkohtleja olla talle tuttav inimene, pereliige, naaber või sõber. Laps ei pruugi alati aru saada, et ta oli ahistamise või kiusamise ohver.
- Lapsele on tähtis kontakt turvalise täiskasvanuga, kes võtab teda tõsiselt. Seepärast hoia lapsega usalduslikke suhteid, et ta julgeks sulle juhtunust kohe rääkida.
- Lapse seksuaalse väärkohtlemise ohvriks sattumine on kogu pere kriis.
- Ära hakka väärkohtlejat ise jälitama, vaid lase seda teha võimalikult ruttu politseil.

Jõudu tööle!

